

DE MILLEGEMVRIEND

7e jaargang, nr.1
februari 1994

MEDEDELINGSBLAD VAN DE
V.Z.W. MILLEGEMVRIENDEN

Verantw. uitgever: F.Schelfhout,
Herentalsebaan 85, 2520 RANST, tel. 03/353.17.70.
Bankrekening MILLEGEMVRIENDEN-Ranst: 733-1311310-94

---

*Bijzondere Patroon tegen bekoringen en kwellingen,
en machtige beschermer van dieren en vruchten.*

(Litanie ter eere van den H. Antonius, abt, 1945)

SINT-ANTONIUS MET ZIJN ZWIJNTJE.

. . . en dat zwijntje is in Millegem een " Everzwijn " !

We spreken dan wel over het beeld van Sint-Antonius dat in de kerk van Millegem sedert minstens driehonderd jaar vereerd wordt.

In november vorig jaar kwam het beeld, na een grondige restauratie, terug in het kerkje en kon er sedertdien opnieuw bewonderd worden. We beloofden in ons decembernummer wat meer gegevens over deze restauratie te brengen en doen dat thans aan de hand van het restauratieverslag dat door de firma **Articon** uit **Vorselaar** werd opgemaakt.

Het is een gepolychromeerd beeld van **Antonius-abt**, gesneden in hout, van een onbekend meester, er bevinden zich geen aanduidingen of handtekening van de auteur op het beeld. Ook is er geen datum gekend of aangeduid op het beeld. De afmetingen van het beeld zijn : hoogte 1,07 m, breedte 0,44 m en dikte ongeveer 0,2 m.

" Sint-Antonius in monnikspij staat rechtop en staart smekend naar omhoog met halfopen mond. Het hoofd is lichtjes naar rechts geneigd en de wind lijkt wel in de baard te spelen. In de rechter hand heeft hij de "tau-staf", in de andere hand houdt hij een boek vast. Links van St.-Antonius staat een everzwijn op hetzelfde voetstuk. De pij is zeer donkerbruin geschilderd, de scapulier is beige. Het zwijn is zwart.

Kunsthistorische nota.

Het beeld past qua stijl en qua attributen volkomen in de **laatbarok-rococo** stijlperiode. De attributen zijn bij dit beeld talrijk : het tau-kruis op de pij, de tau-stok in de rechterhand, de rozenkrans aan de gordel en het boek in de linkerhand. Aan de rechterzijde staat het zwijn met de bel. Tal van stijlkenmerken verwijzen naar het **Antwerps beeldsnij-centrum** uit de laatbarok en de vroege Rococo. In de laat 17e eeuwse productie van beelden uit die stad staan de werken van Kerrickx of van Bourscheit de Oude het dichtst bij de stijl van dit beeld.

Wegens het ontbreken van herkomstdocumenten en van enige aanduiding of signatuur op het beeld zelf, kan men enkel gissen naar de herkomst en naar de beeldsnijder. In ieder geval getuigt het werk van perfecte technische vaardigheid en kunstgevoel. Enkel een belangrijk atelier kan zulk een beeld vervaardigd hebben.

De huidige polychromie (tot 1993) is duidelijk recent en zelfs 20e eeuws. Na het vrijleggen van de originele polychromie, die gelukkig nog bijna volledig aanwezig is, blijkt uit de soberheid van kleurgebruik en decoratie dat de barok-periode voorbij is, hetgeen niet kan worden gezegd van de sculptuur zelf.

De pij is bruinzwart met enkel het verguld tau-teken als versiering. Verder is er de tunica (1) met de schapulier (2) in een groenachtig beige kleur. De gordel, die achter de schapulier verdwijnt en de attributen hernemen de voornoemde kleuren. Ten slotte is er het prachtige en zeer delicate coloriet van de incarnaten (3) en is er niet de minste overdrijving. De baard en het haar zijn bruin met enkele nuances.

-
- (1) **Tunica** : Onderkleed der oude Romeinen. In de vroege middeleeuwen werd het bij keizers, vorsten en geestelijken tot een soort dalmatiek vervoemd, later tot pij van de monikken.
- (2) **Schapulier** : "schouderkleed", als verkleinde monnikspij bedoeld.
- (3) **Incarnaat** : vleeskleur, hoogrode kleur; kleur tussen kers- en rozerood.

Het zwijn is zeer donkerbruin, hoewel één van de vorige schilderijen rose-beige is geweest, deze werd echter aangebracht op een donkerbruine (vermoedelijk eerste) verflaag. De sculptuur van het varken, dat feitelijk een everzwijn is, kan uitstekend genoemd worden. Weliswaar is dit attribuut van latere datum en hoort het niet als dusdanig bij dit Sint-Antoni-usbeeld. Opvallend is ook de grootte van het dier en is een everzwijn niet het "normale" attribuut van deze heilige. Hieruit zou men kunnen besluiten dat dit zogenaamd varken voorheen een andere bestemming had.

Het oorspronkelijk voetstuk is (waarschijnlijk) samen met het oorspronkelijk varken verdwenen. Het huidige voetstuk is feitelijk een plank en het heeft gaten en pinnen die nergens mee overeenstemmen en er bijgevolg ook al op wijzen dat het oorspronkelijk een ander bestemming heeft gehad.

Materiële opbouw van het beeld.

Het beeld is opgebouwd uit verschillende stukken lindehout, die met houten pinnen en dierlijke lijm samengehouden worden. Als dusdanig werd het beeld gesneden uit een samengestelde blok hout. Het boek en de staf zijn als losse stukken bijgevoegd.

Het beeld was oorspronkelijk gepolychromeerd. De plamuurlaag is bijzonder dun, hetgeen wijst op een hoogstaande beeldsnijkwaliteit. Immers men heeft het niet nodig geacht om eventuele snijfouten met plamuur te verdoezelen. In Antwerpen stond het sculpteerwerk op een zeer hoog peil in de periode van eind 17e tot half 18e eeuw.

Het zwijn is eveneens merkwaardig. Waarschijnlijk is het een latere toevoeging. Voorstellingen van Sint-Antonius met een everzwijn zijn bijzonder ongewoon. Dit onderdeel van het beeld is ook niet in lindehout.

De gebruikte verf van de oorspronkelijke polychromie is olieverf.

Toestand van het beeld vóór de restauratie.

Op zeer veel plaatsen was er verfonthechting. Blazen en langwerpige opstuwingen van de verf, die meestal vertikaal verliepen, vielen meteen op. De vingers van de linkerhand waren niet meer oorspronkelijk en getuigden van een vrij onhandige restauratie.

In het gelaat en vooral op de schapulier zat de polychromie los van de drager. De minste stoot kon de verf doen afvallen. Kennelijk was het beeld verschillende keren overschilderd.

Behandeling van het beeld.

Vooraleer aan te vangen met de restauratie werd het beeld gedurende twee weken in een atmosfeer van **methyleenbromidedampen** geplaatst, waardoor alle leven in het hout werd gedood.

Daarna werden de losse verfschilfers vastgelegd. Dit gebeurde door een gesmolten **warm bijenwas-dammar-mengsel** (80 delen bijenwas en 20 delen dammar) te laten indringen in de craquelures (haarscheurtjes in het verfoppervlak). Met de warme spatel wordt hierbij het watervloeibaar mengsel onder de schollen verf gedrongen. Terstond wordt onder tussenvoeging van een polyester scheidingsfolie met de strijkbout aangedrukt en worden de schollen "bevroren". Hierbij ontstaat opnieuw een effen schildering.

Na dit fixeren volgde het onderzoek naar de **verflagen-opbouw**. Dit stratigrafisch verfonderzoek geschiedde op de schapulier, op de mantel, op de incarnaten en op het varken. Men gebruikte hiervoor een scalpel en een mengsel van dimethylformamide in isopropylether-diethyleenglycol (1) dat de eerste en tweede verflaag vrij goed aantast, tegelijkertijd verdwijnt dan ook de overtollige fixeermassa. Tot op de originele laag werd enkel geschraapt met de scalpel. Men vond aldus (van buiten naar binnen) :

- Op de mantel : zwart, donkerbruin, zwart, witte plamuurlaag (plamuur op basis van krijt en dierlijke lijm, amper 0,3 mm dik), hout.
- Op de schapulier : crème, lichtbeige, rose en lichtgeel, groengeel, bruinrood (verbrand), plamuur, hout.
- Op de incarnaten : lichtbruin, bruin (vuil ?), lichtrose, witte plamuur, hout.

Waar storende lacunes werden vastgesteld werden deze lichtjes ingeplamuurd met een plamuur op basis van een ethylmetacrylaat/butylacrylaat copolymeer-dispersie en kaolin-vulstof. Na het gladmaken van deze laag werden de lacunes geïntegreerd met aquarel en werd met acrylpolymeer met pigment ingetikt volgens de tratteggio-methode (fijne streepjes van de gewenste kleur op ong. 0,1 mm van elkaar).

Op de randen van de schapulier waren sporen van vergulding te zien. Aangezien die sporen van aard waren om de plaats en breedte te bepalen van de rand-versieringen van de schapulier, werd deze strook volledig in oud (18 eeuws) bladgoud gezet van dezelfde kleur en van 23 3/4 karaat gehalte op een mixtion-onderlaag.

De linkerhand was in een vroegere restauratie nogal onhandig gerestaureerd. Met de bestaande elementen werd de anatomie van de hand verbeterd door ze in een meer aanvaardbare houding te plaatsen. De hand zelf was ernstig aangetast door Anobium-Punctatum, die er de oorzaak van is geweest dat de oorspronkelijke vingers verdwenen zijn. Deze aangetaste plaats werd verzadigd met epoxyhars in 5% verdunning in xyleen. De bijgewerkte vingers werden opnieuw aangelijmd met epoxy-lijm. Op het zwijn werd enkel de bestaande polychromie gefixeerd. Er werd besloten om de beige-rose-achtige laag niet vrij te leggen.

Als slot van de behandeling werd een laag microkristalijne was (opgelost in White-Spirit) gezet over het volledige beeld. Deze laag werd lichtjes opgeblonken.

Conservatie-advies na de behandeling.

Wegens de aanwezigheid van de beschermende waslaag zal het beeld niet erg meer onderhevig zijn aan schommelende vochtigheid. De ideale vochtigheidsgraad voor bewaring van houtsculpturen is 45 % relatieve vochtigheid. Temperatuurwisselingen zijn van groter gevaar. Het beeld zal dus best niet geplaatst worden nabij verwarmingstoestellen of warme-lucht-blaasmonden. Behoudens een jaarlijkse afstofbeurt met een pluimborstel (2) vergt het werk geen enkel onderhoud. Men zal nooit reinigen met water of met een of ander wasmiddel. Boenen is ook niet nodig.

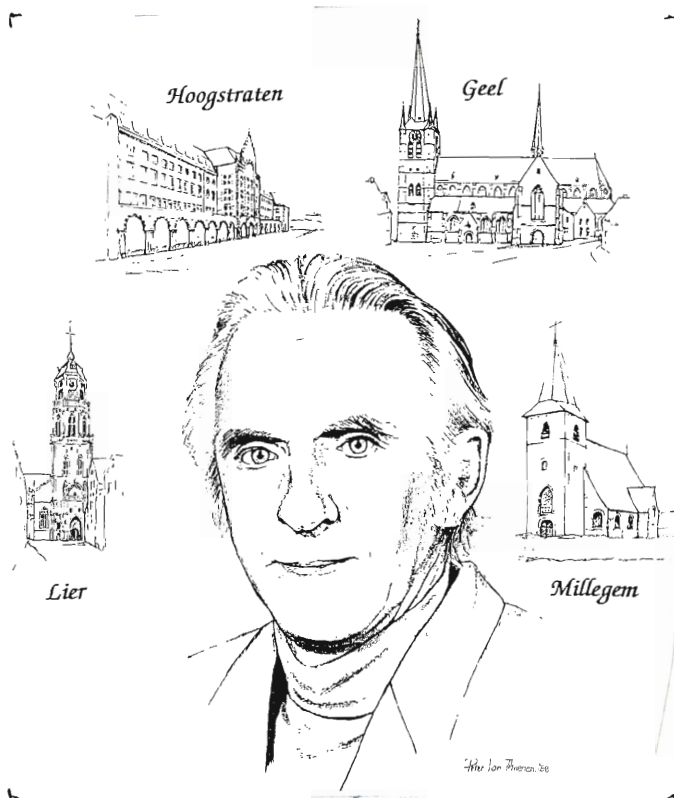
Onze dank van de Millegemvrienden aan Monique en Etienne Mahieu van Artikon Restauratie Technieken voor het prachtig afgeleverde werk en de goede raadgevingen.

---

(1) Dit is het moeilijkste woord dat we sedert zes jaar in ons blaadje moesten intypen. Die dingen zal Sint-Antonius in de woestijn van Egypte wel nooit ontmoet hebben.

(2) Toestel dat ten gepasten tijde door de Millegemvrienden zal aangeschaft worden.

" Ik zend u als mijn werkers op de akker van de Vader ...

12 december 1993 was weer een van die dagen om in de geschiedenisboeken van Millegem op te tekenen. In de St.-Amandsparochie te Geel werd op 21 juli 1928 een zekere Hugo Belmans geboren. Hij deed er zijn humaniora-studies in het St.-Aloysiuscollege en trok dan naar het groot seminarie te Mechelen waar hij zich op het priesterschap voorbereidde. Op **20 december 1953** werd hij dan priester gewijd.

In het derde nummer van De Millegemvriend (juni 1988) schreef Roger Melis een levensschets neer van onze 'rector' naar aanleiding van zijn op pensioen-stelling als leraar in het St.-Gummaruscollege te Lier. Hierin lezen wij : " Ook ons Millegem mag verder op hem blijven rekenen : 'Zolang de bisschop mij dat toelaat en zolang ik adem heb' zegt hij zelf."

De bisschop heeft het nog altijd toegelaten en de adem bleef er ook ... dus konden wij in Millegem niet anders dan van zijn **40-jarig priesterjubileum** een onvergetelijke viering te maken.

In het goed gevuld en met prachtige bloemen versierd kerkje waren talrijke vrienden en familieleden van de gevierde opgekomen om de mis bij te wonen die mede geconcelebreerd werd door pastoor Marcel Van Peer en ere-pastoor Robert Fierens. Het Liers Seniorenkoor " 't En Zal " zorgde voor prachtige gezangen en kreeg bij het slot van de mis zowel van de gevierde als van de aanwezigen een welverdiend applaus. Als geschenken werden aan de **40-jaar-priester-Belmans** een aantal nuttige zaken overhandigd... voor de kerk van Millegem ! Dat waren een bijeenhorend (paars voor vasten en advent) set van kazuivel, stoel en altaar- en lezenaardoek en twee magneetborden om vasten- en adventsaffiches in de kerk op te hangen.

Voor die het nog niet wisten en tot verrassing van het feestvarken zelf, werd aan het slot van de mis nog eens plechtig bekend gemaakt dat Hugo Belmans reeds vele jaren mooie gedichten heeft geschreven onder de schuilnaam "Wilfried Van Berkenrode". Roger Melis droeg één van deze gedichten voor en ontroerde daarbij zowel de gevierde zelf als de aandachtig luisterende aanwezigen.

Bij een jubileum horen ook bloemen, die waren reeds overvloedig aangebracht aan de pilaren en op het altaar, maar als veertig vrienden in het kerkje van Millegem elk met een witte roos in de hand naar voor komen en die met een warme handdruk of kus aanbieden, dan is het wel even slikken. En toch hopen we binnen tien jaar met vijftig rozen naar voor te komen.

Dit was dan ons verslag.... we laten nu het woord aan onze rector :

Goede vrienden van Millegem en Ranst,

Hoewel ik zeker niet de "opzetter" was van het groots en toch intiem jubileumfeest van 12 december, heb ik echt graag meegevierd, omdat heel het gebeuren andermaal heeft bewezen hoe de mensen van Millegem van hun kerk en gemeenschap houden.

Het feest heeft mij eens te meer bevestigd in mijn vertrouwen in u allemaal, in mijn gehechtheid aan ons aller Millegem en in mijn vaste wil om, "zolang de Heer mij adem geeft" en de nodige kracht, nog in lengte van jaren mijn weekend-tochtjes, en tussendoor nog wat meer, naar u te ondernemen om met u eucharistie te vieren.

Het doet deugd te ervaren hoe mensen elkaar genegen zijn, hoe vrienden – met de geestige kwinkslag, maar vooral met de stevige inzet – aan elkaar gehecht zijn, hoe buurtbewoners een keten van attenties vormen...

Een veertigjarig priesterschap is een uitgelezen gelegenheid om "iemand" te vieren, maar veel meer nog om aan elkaar uitdrukkelijk te tonen dat wij het goed menen met elkaar en op die weg zullen doorgaan !...

Goede vrienden, vanuit het diepste putteke van mijn gevoelig hart : DANK voor zoveel vriendschap en genegenheid ! Blijf met en voor elkaar leven, niet alleen bij een speciaal gebeuren als een jubileum, maar vooral elke dag dat wij mekaar ontmoeten, zodat de "buitenwereld" van de Millegem-gemeenschap moge –blijven– zeggen, zoals in de Handelingen van de Apostelen te lezen staat : "Ziet eens hoe ze van elkaar houden !"

uw gelukkige rektor

H. Belmans

KLEUTERSCHOOL - MILLEGEM

KAAS- EN WIJNAVOND

zaterdag 26 maart 1994 rond 20 uur

Wie geen kaasschotel wenst kan ook kiezen voor een **ardeense schotel met groenten**.

Alle ouders, grootouders en sympathisanten van het kleuterschooltje van Millegem worden op deze gezellige avond verwacht. De opbrengst zal gebruikt worden voor de verdere verfraaiing van de school (o.m. nieuwe gordijnen-zonnewering). Met de opbrengst van vorig jaar werden nieuwe speeltuigen besteld.

Inschrijvingen kunnen bezorgd worden bij de directie, bij juf. Els, juf. Suzy en juf. Anja. (liefst vóór 19 maart) Prijs 350,-.

De meeste van onze lezers hebben reeds de abonnementsbijdrage voor 1994 betaald ...

Zij maakten ofwel gebruik van het overschrijvingsformulier of betaalden **200 frank** aan een van onze bestuursleden. Die het rats vergeten waren kunnen dat nog gerust doen, want u wil toch op de hoogte blijven van het reilen en zeilen op Millegem. Onze penningmeester wil op zijn beurt stipt de rekeningen van de drukker betalen en heeft daarbij uw hulp nodig.

Wij begroeten opnieuw enkele nieuwe lezers, dat doet plezier, we doen dus voort.

Zaterdag 19 maart 1994

dan hebben wij het laatste concert in deze winterreeks. In het oktober-nummer van De Millegemvriend hadden wij geschreven 26 maart 1994, doch de groep die naar Millegem komt moest achteraf deze datum wijzigen : dus **19 maart !**

BART COEN – blokfluit

SOPHIE WATILLON – gamba

HERMAN STINDERS – clavecimbel

Muziek liefhebbers zullen dus een week eerder dan voorzien kunnen genieten van deze muziekavond. En het beloofd weerom een topper te worden. Wie nog kaarten wil bestellen, liefst niet te lang wachten, aanstonds telefoneren naar "De Boo" (03/485.58.11).

Wat Pastoor Leysen over Millegem schreef. (vervolg)

A. De parochie Millegem.

Indien Millegem inderdaad een zeer oude parochie was, moet het ons niet verwonderen dat er geen geschreven documenten over te vinden zijn ouder dan de 13e eeuw. Deze perkamenten zijn dan nog veelal afkomstig uit klooster- of kapittelarchieven waar ze door de eeuwen heen bewaard bleven.

Men herinnere zich dat in 1237 onder Vremde een abdij van Bernardijnen tot stand kwam, begunstigd door de **Berthouts**. Naar 't schijnt troffen ze er geen goed water aan. Op 13 juni 1246 verhuisden de 52 kloosterlingen naar Hemixem : *bis septem asellis ferebatur tota supellex*, heel hun huisraad vervoerden ze op 14 muilezels. Na vele wisselvalligheden werd in 1797 deze grote abdij (Hemiksem) gesloten door het Fransch Bewind.

Millegem vonden we als parochie vermeld in de 13e eeuw : **1247**. Paus Innocentius IV bevestigt de abdij van S. Bernaards in 't bezit van al hare eigendommen, o.m. "van de schuur van Malle... en de gronden die gij hebt in de parochies van Schote en Millegem." (*Goetschalckx, Orkondenboek van S. Bernaards*)

1262. Paus Urbanus IV doet hetzelfde voor de "schuur van Vremde met haar toebehoorden; de velden, eigendommen, weiden en beemden die gij verkregen hebt in de parochies van de kerken van Millegem, Broechem en Ouwen. Dit laatste is nu Grobbendonk.

1298. Het klooster van S. Bernaards krijgt van **Wouter van Ranst** 25 bunder land, gelegen " *in de parochie Millegem* ". (*Springael, Wommelgem en Omstreken, Ranst, 1897*)

1308. In akten tusschen Wouter van Ranst en het klooster van S. Bernaards : " Wij stellen deze kloosterlingen tot eigenaars aan van de goederen van Linterzeel, gelegen in de parochies Vremde en Millegem."

Over den begever en de aan 't bisdom te betalen schatting van de pastorie van Millegem in de 14e eeuw gaven we 'n aanduiding waar we handelden over de **persona** van Ranst.

Het personaat. (*Laenen, Kerkelijk en Godsdienstig Brabant*)

Door personaat verstond men het recht om in 'n bepaalde parochie den dienstdoenden pastoor te benoemen en een deel van zijn inkomsten op te strijken. De bezitter was de "persona". Van ouds lag, – ten minste voor de kerken opgericht door vrije lieden, zoals we best kunnen aannemen van Ranst maar met minder zekerheid voor Millegem, – dat recht in handen van den bisschop. Deze kon het personaat afstaan, b.v. aan een klooster, een priester, e.a. Uit de 17e eeuw is er een lijst van **taxaties**, t.t.z. van bisschoppelijke belastingen door de pastoors te betalen, overgebleven voor deze streek. Daarop staan ook de **personaten** vermeld.

De opgelegde belasting was echter niet steeds in verhouding met de belangrijkheid van de parochie. Die lijst is door den geschiedschrijver Le Glay getrokken uit de archieven van het bisdom Kamerijk.

Parochie	Begever (houder van het bisschopsrecht)	Taxatie
Boechout	S. Baafsabdij, Gent	18 pond
Borsbeek	S. Michielsabdij, Antw.	10 pond
Ranst	Abdij van Lobbes	7 pond
Millegem	de persona van Ranst	7 pond
Vremde	S. Autbertus, Kamerijk	12 pond

(*Stockmans, Geschiedenis der gemeente Mortsel, blz. 239*)

Uit deze lijst kan men met eenige waarschijnlijkheid opmaken dat toenmaals reeds de pastoor van Ranst ook de parochie Millegem bediende en dat beide afzonderlijk geen grote parochie waren.

Hoe kwam de aloude **abdij van Lobbes** in Henegouwen in 't bezit van 't begeevingsrecht van Ranst ? Hierop kan men alleenlijk met veronderstelling antwoorden. Ook Mortsel, Hove, Kontich, Aartselaar en meer andere kerken uit die streek hoorden toe aan de **Benedictijnen** van Lobbes. Sommige geschiedschrijvers leggen dat uit : de H. Reinildis, dochter van de H. Amelberga en gestorven rond 680, bezat te Z. O. van Antwerpen een uitgestrekt domein, en droeg dat op aan de abdij van Lobbes. (*Laenen, Kerkelijk en Godsdienstig Brabant*)

Dat alles wordt, sedert enkele jaren, in twijfel getrokken, en het kan best gebeurd zijn dat een of ander bisschop van Kamerijk het **patronaat** van Ranst aan Lobbes overdroeg.

Later kwam dit personaat aan den bisschop terug : het Antwerpsch afschrift "**uit oude boeken van het bisdom Kamerijk**" en gemaakt in **1570** vermeld :

"Ranst, het personaat, taks 20 pond, begever : de bisschop

"het pastoorschap, taks 20 pond."

Het feit dat (in de 14e eeuw) de persona van Ranst de begever was van de pastorij van Millegem, bewijst dat de vereeniging van beide parochies onder denzelfde pastoor op goeden voet stond ofwel reeds verwezenlijkt was.

Over onze St.-Antoniusviering

kon u in de krant reeds uitgebreid verslag lezen.

Ondanks het rot-slechte regenweer was het kerkje toch goed gevuld geraakt en konden de mensen genieten van de misviering die werd opgeluisterd door het puike Lintse Sint-Cecilia-koor en de op Millegem welbekende groep Den Dries.

Ede Mertens liet zich na de mis door de regen niet van streek brengen en verkocht in een vlot tempo de offergaven aan de op de kiosk samengedrumde natte menigte.